

Pregledni rad

UDK 811.163.4'373.2(497.16)

Новица ВУЈОВИЋ (Никшић)

Факултет за црногорски језик и књижевност – Цетиње

novica.vujovic@fcjk.me

ДОПРИНОС ДРАГОМИРА ВУЈИЧИЋА ЦРНОГОРСКОЈ ОНОМАСТИЦИ

Аутор анализира ономастички рад Драгомира Вујичића, и то онај његов дио који се тиче црногорске ономастичке грађе. Уз бављење конкретним именима с терена, углавном западно-црногорским топонимима, видљиво је Вујичићево значајно ангажовање у погледу теоријскога објашњења кретања у ономастици у нас – од њезина статуса тзв. помоћне дисциплине до засебне лингвистичке дисциплине. Значајан дио његова рада чини ангажман у установама науке и културе.

Кључне ријечи: *Драгомир Вујичић, ономастика, грађа, црногорски језик*

У лингвистици је Драгомир Вујичић (1935–1997) препознат прије свега као дијалектолог, но његов опус запрема и фонд радова из лексикологије уопштено и ономастике конкретно. Вујичићев рад одликује се знатном ширином, како у погледу тема тако и погледу корпуса проучаваног језичког материјала. Дијалектолошки његов допринос монтегристици представљен је у портрету што га је сачинио Аднан

Чиргић (Чиргић, 2020). Ономастички његов рад, обухваћен панорамски, доминантно се тиче босанскохерцеговачке проблематике те нешто мање црногорске, а посвједочена је у његовим студијама и упоредна анализа западноцрногорских имена и неких примјера с ону страну босанскохерцеговачке границе. Наша је намјера да на основу књиге *Из ономастике, лексикологије и дијалектологије* (Вујичић, 1996), а која представља збирку изабраних радова из ауторова тридесетогодишњег бављења лингвистичким темама, представимо Вујичићева ономастичка истраживања из угла монтенегристике.

У споменутој се књизи међу 25 прилога налази и 16 ономастичких, од којих су четири с конкретним црногорским примјерима. Вриједно је њима придружити још неколика рада с драгоцјеном елаборацијом теоријских питања или питања важних за истраживачке и друге пројекте у ономастици као лингвистичкој дисциплини.

Прилог „Називи Тара, Пива и Дрина“, (Вујичић, 1996: 31–41), започиње истицањем акценатскога лика хидронима *Тара* код изворних говорника (– краткосилазни на првome слогу), који се неријетко у простору јавне комуникације премјеће у дугоузлазни. Занимљива је контекстуализација коју аутор нуди у погледу именовања терена и страна уз Тару, с утемељеним закључком да у говору мјештана нема топонима типа *Поморавље*, *Подунавље*.¹

Анализирајући име те црногорске ријеке Вујичић подсећа да је подручје с посвједоченом основом имена Тара прилично раширено, наводећи, поред других, ријеку у Италији, мјесто по њој именовано Тарант, галске ријеке Тарас и Тара, Тар – име пустиње у Азији и др. (Вујичић, 1996: 32) Таквим приступом и упоредном анализом аутор демонстрира добру упућеност у домаћу и инострану литературу. Апелативне базе, односно коријени које издваја као потенцијалне су *тер- „из којег је изведено и староинд. тарас 'хитар', ирски тара 'живахан', а по томе и галске ријеке Тарас и Тара“ (Вујичић, 1996: 33), *тар – „пусто, необрађено земљиште“ (Вујичић, 1996: 33), те *траб- и *треб- (с њима у вези даје имена Травунија, Травник, Требиње, Требаљево итд. (Вујичић, 1996: 34)). Дилему коју од двију база (*тер- и *тар-) узети као изворну кад је име Тара у питању, аутор рјешава овако. Полази од тога да у рефлексима прасловенске фонетике има неуједначености, недоследности (Вујичић,

¹ Овome треба додати да је босанскохерцеговачки дијалектолог Асим Пецо у једном свом прилогу уз примјере Поморавље, Подунавље навео и Потарје, што никако не стоји као аутентична потврда с тога језичкога подручја. Вујичићу – разумије се – то није промакло, штовише ту је Пецову омашку објаснио утицајем литературе што је писана без провјере на терену.

1996: 34), те с обзиром на тако посвједочене алтернације – закључује да споменуто *тер- и *тар- „може представити једну исту базу са вокалском алтернацијом *e* : *a*. Ипак, семантичка компонента упућује и на једну другу логичну и оправдану претпоставку: једна од тих база могла је бити основа за именовање хидронима, друга за означавање оронима, с тим што је доцније долазило до укрштања и затирања тих семантичких граница“ (Вујичић, 1996: 34). Такође, закључује Вујичић у овоме сегменту рада, не треба изгубити из вида широко подручје распрострањања илирских територија, што значи да се у лингвистичкоме смислу треба прихватити чињеница о широкој ареалности ове базе.

С посебном је пажњом истакнута веза између анализираног хидронима и имена илирскога племена *Аутаријата*. У поставци А. Мауега у вези с именом племена каже се да је „састављено од приједлога ау-, имена ријеке и познатог илирског суфикса -ат- (упор. Далматае), значи, дакле, племе које је обитавало око Таре“ (Вујичић, 1996: 33). Споменуто је поставку Драгомир Вујичић прихватио подастирући је коментаром да јој не би имао што замјерити.

И хидроним *Пива* Вујичић прво даје с аутентичним и једино прихватљивим акцентом: краткосилазни на првоме слогу. Име Пива пренешено је с хидронима на цијелу ту област. Историја питања о поријеклу имена Пива усмјерена је Мауеговим и Скоковим мишљењем да је ријеч о предсловенском, односно предримском хидрониму (Вујичић, 1996: 36). Њиховоме је мишљењу супротстављена анализа Ф. Безлаја (Вујичић, 1996: 36). Вујичић користи Безлајеву примјерима снабђевену монографију: Пивка (име ријеке Љубљанице у дијелу тока), Пивчица, Пивка (све хидроними), затим бројни примјери личних имена од те основе у словеначкоме језику. Етимолошком се анализом примјера с цијелога словенског простора долази до облика *пити*, односно општесловенске основе, сматра Безлај. Вујичић прихвата то становиште, примјењује га и на хидроним Пива чиме ће се, према спроведеној анализи – одбацити предсловенско поријекло тога црногорскога хидронима.

У прилогу „Члан гост у структури двочланих ономастичких назива“ (Вујичић, 1996: 94–99), аутор аргументацију учвршћује и примјерима с црногорскога језичког подручја. Прије осталог, с правом се позива на историјски лик *Оногошт*. Из перспективе историје језика утемељена је Вујичићева претпоставка да топоним *Ћеногоште* из околине Колашина не спада у ову групу. Једина замјерка његову приговору тиче се писања форме „Ћеногоште“, што је огрешења о изворни фонетски лик које је њему као озбиљноме дијалектологу и ономастичару у овоме случају промакло.

Текст „Један поглед на језичка обиљежја данашње херцеговачке и западноцрногорске микротопонимије“ (Вујичић, 1996: 99–107), много је више наговјестио својим насловом него што је уистину допринио богаћењу лингвистичких сазнања о грађи назначених подручја. Рад има и неке методолошке недостатке. Сматрамо да је било неопходно назначити о којим конкретно подручјима је ријеч, јер рећи само „херцеговачка и западноцрногорска микротопонимија“ из угла дијалектологије и ономастике није довољно прецизно.² Особито је то уочљиво кад за западноцрногорске примјере налазимо углавном грађу с поддурмиторскога подручја. Аутор, мора се то истакнути, нуди доста примјера, нуди и поузвано акцентоване примјере те без грешке поткрепљује метафоричност топонимастичке грађе, односно тзв. ономастичку стилистику (нама су, разумије се, занимљиви ауторови црногорски примјери: Струг, Кита, Шљеме, Старац, Скакавац итд.). Утемељено је запажено да ономастичка грађа „открива у потпуности човјекову везаност за тло на коме битише“ (Вујичић, 1996: 103).

И рад „Богатство географских апелатива на подручју Језерске висоравни“ (Вујичић, 1996: 155–160), уз начелни осврт на ову проблематику у јужнословенској и славистичкој литератури, Вујичић започиње напоменом: „На жалост, ми смо у овој прилици у могућности да дамо само нека запажања о том материјалу, јер смо далеко и од помисли да га на овом мјесту у цјелости и систематизовано презентирамо... Више нам је циљ да само укажемо на изванредно прецизна семантичка нијансирања“ (Вујичић, 1996: 157). Ријеч је о мање-више врло фреквентним апелативима на цијелом црногорском простору. Аутор их наводи с акцентом тога језичкога идиома те уз њих биљежи и кратак опис. Какав специфичнији примјер поткрепљује грађом. Видљиво је да се све те особине и мотивациони процеси који су довели до уградње апелатива у име на Језерској висоравни апсолутно уклапају у црногорски ономастикон, у првome реду према именима мотивисаним изгледом и саставом терена (аутор ту истиче бројне апелативе у вези с каменом, конфигурацијом терена итд.). Ми бисмо за ову прилику споменули његово запажање уз у нас врло познату апелативну форму *главица*. Вујичић наводи и да се у корпусу налази и један једини топоним с апелативом *глава*. Одраније је однос два апелатива, односно ареал њихова простирања занимао ономастичаре (Митра Пешикана особито), па

² Ситуацију у томе погледу само донекле чини јаснијом у наставку, а у форми фусноте, остављена напомена: „овдје се под *херцеговачким говорним типом* подразумијевају зоне како их је означио Ј. Вуковић у раду: Босански и херцеговачки говорни типови, Гласник Земаљског музеја БиХ, н. с., св. 18, Сарајево, 1963, стр. 18“ – на страници 105 Вујичићева рада.

ће након комплетирања ономастичке карте Црне Горе и ту језичку црту бити могуће дефинисати према конкретној убикацији топонима.

У допринос Драгомира Вујичића свакако треба рачунати прилоге у којима се не дотиче ономастичке грађе с нашега терена, већ којима теоријски и с конкретним сугестијама и упутствима износи запажања о потреби биљежења и лингвистичке анализе ономастичких материјала, те описује комплексност приступа томе лексичком фонду нашега језика. Данас се, нажалост, као тешке опомене и истине подсећамо његових ријечи да није проблем „у недостатку испитивача, него у недостатку система у раду“ (Вујичић, 1996: 22).

Значај Вујичићева ономастичкога рада треба сагледати и према његову прилогу „О неким аспектима стандардизације географских назива“ (Вујичић, 1996: 107). Географски се називи у реченоме раду посматрају искључиво као језички знаци с непосредном функцијом именовања. Актуелност ове теме данас, прецизније запуштеност црногорске језичке стварности кад су у питању топоними, тражи да нека од вриједних ауторових запажања истакнемо. „Кад је ријеч о нормирању, односно о стандардизацији географских назива, ту, без сумње, понајвише терета, обавеза и одговорности, по природи ствари, мора падати на лингвисте, што никако не значи да се овим на било који начин умањује значај учешћа географа, историчара и других у овом деликатном и осјетљивом послу“ (108). На основу бројних искустава у СФРЈ те његових увида у сличне послове других земаља, констатовао је Вујичић и ово: „Стандардизација географских назива раслојава се на неколико проблемских области, укључујући неколико планова проматрања. Међу њима, чини се, најважнија су три: 1. *фонетско-фонолошки*, 2. *прозодијски* и 3. *облички*, односно *морфолошки* и *творбени*“ (112). Из перспективе црногорскога језика и топономастичке грађе на њему стваране запажамо као неодрживу Вујичићеву констатацију да стандардни језик, односно књижевни језик према ондашњој терминологији, не прихвата примјере јекавске јотације с + ј у топонимима.

Доминантним се својим дијелом ангажман језикословца Драгомира Вујичића односио на бројне активности и функције које је обављао и посредством којих је видно утицао на дијалектолошке и ономастичке послове у АНУБиХ, Институту за језик у Сарајеву, ЦАНУ, Међуакадемијскоме одбору за дијалектолошке атласе, Међуакадемијскоме одбору за ономастику те на Филозофскоме факултету у Никшићу. Нема никакве сумње да све горе споменуте текстове треба посматрати у контексту времена у којему су настајали, што ће рећи у контексту језичке политике и филолошких образаца тада важећег погледа на српскохрватски језик, те с обзиром на то не треба му приписивати ништа од изванјезичких оптерећења нашега

времена. Да будемо, међутим, крајње прецизни: и на томе је плану Драгомир Вујичић увијек имао врло поштен однос према грађи с подручја црногорских говора (што је била ријеткост међу дијалектолозима и ономастичарима старије генерације) – он је ту грађу и именовао као црногорску.

Намјера је овога портрета да укратко освијетли допринос језикословца Драгомира Вујичића, да се подсетимо његових прилога с анализом ономастичке грађе, као и ништа мање значајних прилога у којима подстиче развој и унапређење теренскога рада и ономастике као дисциплине. Ако се у неким радовима препозна композициона недовршеност текста, она је таква прије свега из разлога што је Вујичић бројне своје реферате саопштавао на отварању конференција, утемељивању какве манифестације или пројекта, па су и околности таквих манифестација утицале на форму и обим реферата. Без сумње, и у погледу поузданости материјала који прилаже, особито из његова дурмиторскога завичаја, и у погледу добре намјере да се научним и стручним савјетом подржи развој ономастике на простору некадашње Југославије – у ред наших угледних ономастичара биљежи се име Драгомира Вујичића.

Библиографија

- Вујичић, Д. (1996): *Из ономастике, лексикологије и дијалектологије*, Подгорица: Унирекс.
- Чиргић, А. (2020): „Драгомир Вујичић (1935–1997)“, *Дијалектолози и црногорски језик*. Цетиње: Факултет за црногорски језик и књижевност, стр. 375–380.

Novica VUJOVIĆ

DRAGOMIR VUJIČIĆ'S CONTRIBUTION TO MONTENEGRIN ONOMASTICS

The author analyses the onomastic work of Dragomir Vujičić, specifically its part which concerns the Montenegrin onomastic material. In addition to dealing with specific names from the field, mainly Western Montenegrin toponyms, Vujičić's significant engagement in terms of the theoretical explanation of the developments in onomastics in our country is evident – from its status as the so-called auxiliary discipline to a separate linguistic discipline. A significant part of his work is his involvement in science and culture institutions.

Key words: *Dragomir Vujičić, onomastics, material, Montenegrin language*